

Examensarbete
Hösten 2006
Lärarytbildningen
Pedagogiskt arbete

Den fysiska läsmiljön i skolbibliotek

Författare

Anna Elming

Handledare

Pella Sahlin

www.hkr.se

Den fysiska läsmiljön i skolbibliotek

Abstract

Detta arbete handlar om den fysiska läsmiljön i skolbibliotek. I arbetet görs en kvalitativ undersökning av den fysiska läsmiljön i skolbibliotek. Arbetet består av intervjuer och observationer på olika skolbibliotek i en medelstor kommun och på *Rum för barn* på Kulturhuset i Stockholm. Barn- och ungdomsbiblioteket *Rum för barn* arbetar medvetet med den fysiska miljön och i arbetet har *Rum för barn* varit en "idealisk miljö" som jämförts med skolbiblioteken. Intervjuer med personer ansvariga för skolbiblioteken och *Rum för barn* har även gjorts för att undersöka hur de arbetar med den fysiska miljön på respektive ställe. Samband mellan intervjuerna och observationerna har jämförts på de olika undersökningsplatserna.

Ämnesord: fysisk miljö, skolbibliotek, läsmiljö, förskola

Innehåll

1. Inledning	6
1.1. Bakgrund	6
1.2. Syfte	7
1.3. Metod	7
1.4. Begränsning	8
2. Disposition.....	8
3. Litteraturgenomgång.....	9
3.1. Bibliotekets historia.....	9
3.2. Skolbibliotekets funktion	10
3.3. Styrdokument och kursplaner	11
3.4. Arkitekturens betydelse	13
3.5. Den fysiska miljön	14
4. Empiri	18
4.1. Intervju med en områdeschef	20
4.2. Observation av skolbibliotek	20
4.3. Intervjuer.....	23
5. Diskussion	25
6. Avslutning.....	32
7. Sammanfattning.....	33
8. Källförteckning	34
8.1. Tryckta källor.....	34
8.2. Otryckta källor.....	35
9. Bilagor.....	36
9.1. Bilaga 1 Intervjuer och observationer på de olika skolorna	36

9.2. Bilaga 2, Kulturhusets bibliotek Rum för barn.....	46
9.3. Bilaga 3, Bilder från observationerna	51
9.4. Bilaga 4, Tips på mer litteratur.....	62

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Den fysiska miljön har blivit alltmer populär i våra hem genom en allt större fokusering i media, genom t ex. inredningsprogram och tidningar. Under min senaste VFU (Verksamhetsförlagd utbildning) fick jag uppleva en mycket oengagerad och dystert fysisk miljö i klassrummet. Jag bestämde mig för att undersöka den fysiska miljön i förskolan och skolan. Först bestämde jag mig för att studera den fysiska miljön i klassrummen, men insåg snabbt att det inte fanns särskilt mycket lättillgänglig forskning och litteratur om ämnet. Därför övergick jag till att slutligen studera skolbibliotekens fysiska miljö.

Skolbibliotekets inredning och den fysiska miljön var viktig för mig när jag var barn. För mig var det viktigt att känna mig välkommen och känna att jag fick vara där utan att det skulle ställas en mängd krav på mig. Det var viktigt för mig att upptäcka bokens värld på egen hand. Tyvärr var skolbiblioteken som jag kom i kontakt med under min uppväxt inte särskilt inspirerande. De var dåliga på att väcka intresse för litteraturen med hjälp av inredning och miljö.

Läsningen är viktig för alla eftersom det utvecklar språket och ökar förmågan till kommunikation med omvärlden. En mycket stor del av inläringen i skolan samt i övriga livet sker genom läsning av olika verk. Intresset för läsning kommer dock inte naturligt för alla, och en inspirerande miljö som tilltalar alla sinnen kan hjälpa till att väcka detta intresse.

Det var intressant att upptäcka att min omgivning reagerade negativt när jag presenterade mitt ämne. Det verkar som om många inte har tagit ämnet på allvar, trots det stora intresset för fysisk miljö i andra sammanhang. Som utgångspunkt för min empiriska undersökning bestämde jag mig för att jämföra Kulturhusets *Rum för barn* i Stockholm med skolbiblioteken i en medelstor kommun. För att begränsa arbetets omfattning har jag koncentrerat mig på den fysiska skolbiblioteksmiljön för 6-7 åringar.

1.2. Syfte

Den fysiska miljöns betydelse för hur vi mår är inte något som i dagens samhälle anses obetydligt. Det är av vikt för alla med intresse för barns läsning hur deras läsmiljö ser ut och upplevs. Mitt syfte med detta arbete är därför att se hur läsmiljön ser ut på skolbiblioteken och hur denna upplevs av skolbibliotekarierna. Förhoppningsvis kan detta på sikt bidra till en bättre läsmiljö i skolorna. För att uppnå detta syfte har jag utgått ifrån följande frågeställningar; Hur åstadkommer man en bra fysisk miljö för lärande? Var är skolbiblioteken placerade i skolorna? Hur fungerar skolbiblioteket, var sitter man, hur är lokalen inredd? Finns det ett samband mellan hur skolbibliotekens fysiska miljö är utformad och de ansvarigas engagemang och inställning?

1.3. Metod

För att uppnå syftet med att se hur den fysiska läsmiljön ser ut på skolbiblioteken har jag valt följande tillvägagångssätt: Först har jag valt att studera den fysiska miljön på olika skolbibliotek inom en kommun. Biblioteket *Rum för barn* på Kulturhuset i Stockholm har jag undersökt för att sedan kunna jämföra det med skolbiblioteken i kommunen. Biblioteket *Rum för barn* fungerar i jämförelsen som en god läsmiljö för unga. För att se hur läsmiljön ser ut och undersöka inställningen till den fysiska läsmiljön har jag genomfört intervjuer med ansvariga för skolbiblioteken samt för *Rum för barn*. I samband med intervjuerna har jag studerat och analyserat den fysiska miljön på respektive skolbibliotek. Skolorna i undersökningen är slumpmässigt utvalda inom samma kommun. Anledningen till att jag endast har med skolor från samma kommun är att jag ville göra en naturlig avgränsning för att undersökningen inte skulle bli för stor. Undersökningsmetoden i arbetet är kvalitativ. Jag har studerat ett fåtal skolbibliotek ingående. Dock har jag försökt få med så många som möjligt, för att få ett rimligt statistiskt underlag för mina jämförelser. Av praktiska skäl har jag valt bort bandspelare under intervjuerna och endast använt mig av anteckningar med papper och penna. Valet beror på begränsad tid och jag ansåg att det hade blivit för omfattande efterarbete. I samband med observationerna har jag använt mig av digitalkamera för att dokumentera. Ett mindre urval av de fotografier som tagits i samband med observationen finns redovisade i bilagorna. Syftet med detta är att ge läsaren en

bild av hur det såg ut på respektive skolbibliotek, för att bättre kunna relatera till jämförelserna i empirin och diskussionen.

1.4. Begränsning

Jag har valt att studera skolbibliotek avsedda för barn i åldern 6-7 år och att inte ta med barnens egna uppfattningar i undersökningen, även om det hade varit intressant. Detta dels för att begränsa arbetets omfattning, och dels för att jag har valt att fokusera på hur bibliotekens läsmiljö är uppbyggd, och hur den pedagogiska tanken bakom ser ut. Detta kan vara svårt för barnen att relatera till. I teoridelen har jag valt att begränsa materialet om färgvalen. Jag tänkte först inte gå in på det överhuvudtaget, eftersom det hade varit ett helt arbete i sig om färganalys och färgens betydelse. Samtidigt kunde jag inte undvika ämnet helt eftersom det finns väldigt klara skillnader i observationerna.

2. Disposition

Inledningsvis vill jag börja med att kort beskriva bibliotekens historia och definiera vad ett svenskt skolbibliotek är. Därefter beskrivs skolbibliotekets funktion. Detta för att ge en bakgrund till skolbibliotekens och bibliotekens betydelse i samhället samt för den enskilda individen. Sedan följer en litteraturgenomgång kring styrdokument och kursplaner, med fokus på skolbibliotek och fysisk miljö. Syftet med detta är att undersöka vilka riktlinjer och regler skolbiblioteken arbetar efter, samt hur de bestämmande organen ser på den fysiska läsmiljön i skolbiblioteket. Teoridelen avslutas med en genomgång av vad olika författare anser om arkitekturens betydelse och den fysiska miljön.

I den empiriska delen undersöker jag den fysiska läsmiljön och de ansvariga personerna på olika skolbibliotek samt på *Rum för barn* på Kulturhuset i Stockholm intervjuas. Sedan följer en diskussion där jag jämför undersökningarna dels med varandra och dels med teorin. Arbetet avslutas med en sammanfattning.

3. Litteraturgenomgång

Att finna relevant litteratur för min undersökning visade sig vara problematiskt. Jag har därför valt att i första hand fokusera på de anvisningar som gäller utformningen av skolbibliotek.

3.1. Bibliotekets historia

Världens äldsta kända bibliotek låg i Elba som var en huvudstad i en forntida stat i norra delen av Syrien. Det bildades på 2000-talet f.Kr, och återupptäcktes 1975. Forskarna ansåg att biblioteket i Elba var så välstrukturerat att det antagligen har funnits ännu äldre bibliotek, men det äldsta som hittats är biblioteket i Elba.

Biblioteken utvecklades på medeltiden då präster och munkar bildade boksamlingar i sina domkyrkor och kloster. På den tiden fanns det endast möjlighet att kopiera genom att skriva av böckerna för hand, på så sätt blev böckerna mycket dyra. Böckerna kedjades fast i bokhyllorna så att de inte kunde stjälas. Klosterbiblioteket i Vadstena är det mest kända i Sverige och där finns skrifter av och om den heliga Birgitta. Delar som bevarats finns numera på universitetsbiblioteket i Uppsala. Vid mitten av 1400-talet gjorde Johann Gutenberg två uppfinningar som underlättade boktryckarkonsten och på så sätt ökade man antalet tryckta böcker. På 1500-, 1600- och 1700-talet skaffade sig mäktiga och rika män bibliotek för sina studier och det var en symbol för välfärd och hur mycket makt man hade samt hur rik och bildad man var.

Uppsalas universitetsbibliotek kom till 1620 på grund av att kung Gustav II Adolf skänkte en värdefull boksamling. 1671 fick Lund sitt universitetsbibliotek. På 1700-talet kom en stor förändring. Det var inte längre bara de stora, mäktiga bildade männen som använde sig av biblioteken. Nu bildades en samhällsklass av bildade borgare och ämbetsmän. Läsesällskap bildades och om man betalade en viss summa kunde man bli medlem. Medlemmarna köpte in böcker och tidskrifter som bara de hade tillgång till. År 1842 tillkom Folkbibliotek genom att prästerna bildade sockenbibliotek för att sockenborna skulle kunna fortsätta läsa tiden efter de slutat skolan. Slutet på 1800-talet ökade antalet invånare och i folkrörelserna växte ett medvetande fram om hur viktigt det var att läsa och hålla sig bildad. Små bibliotek växte fram som sköttes och bekostades av deltagarna. Biblioteket växte fram allt mer, det fanns intresse för

ett större utbud av böcker än vad som kunde finnas i sockenbiblioteken. Längre fram utvecklades sockenbiblioteken till kommunala bibliotek. Efter en resa som Valfrid Palmgren¹ gjort i USA där han hade kontakt med amerikanska *public libraries* kom han hem och skickade en rapport till regeringen. I denna rapport skrev han att folkbibliotek skulle etableras på liknande vis i Sverige. Han har även startat barn- och ungdomsbibliotek genom donationer och frivillig drivkraft. (Lundgren 1996 s.103-108)

Ovan har det allmänna bibliotekets historia beskrivits kortfattat. Det är svårt att finna specifikt material om det svenska skolbibliotekets historia. Det finns endast begränsat med litteratur, och det som finns är i huvudsak av lokal karaktär och kanske inte av allmänt intresse. Detta beror antagligen på att det kan vara svårt att definiera vad som är ett skolbibliotek; skolor har under lång tid haft boksamlingar och dylikt. Ögland (2002) har gjort en god definition av vad ett skolbibliotek bör vara:

Skolbiblioteket är den eller de platser i eller direkt anslutning till skolan där det finns resurser i form av medier, teknik och personal för att förmedla söka och värdera information och läsupplevelser av olika slag. (Ögland 2002, s.5)

3.2. Skolbibliotekets funktion

Enligt grundskoleförordningen ska alla skolor ha tillgång till ett bibliotek (Lundgren 1996, s. 20). Biblioteket kan vara antingen ett skolbibliotek eller ett folkbibliotek. Skolbiblioteken kan tillhöra samma organisation som folkbiblioteken. Det är olika från kommun till kommun. I ett skolbibliotek kan barnen låna skönlitteratur och faktaböcker för olika slags undersökningar eller gruppuppgifter. Barnen lär sig leta fakta i uppslagsböcker och läsa tidskrifter. I ett skolbibliotek ska det t ex. finnas relevant litteratur till barnen när de arbetar tematiskt. Det ska även finnas lättlästa böcker och bilderböcker för de allra yngsta. Barnen har tillgång till datorer och sökhjälp på Internet. Ibland kan det finnas undervisnings- och ordbehandlingsprogram. Tillgången på datorer kan variera från skola till skola. Utlåning kan ske digitalt men oftast, framför allt på de mindre skolorna, finns en kortkatalog som fungerar manuellt. Skolbiblioteken sköts oftast av en

¹ Valfrid Palmgren levde mellan 1877- 1967. Hon var en pionjär i Sverige i ämnet folkbiblioteksväsendet och i pedagogik. (Svenska Wikipedia 2006)

skolbibliotekarie eller lärarbibliotekarie. Skolbiblioteket och folkbiblioteket samarbetar oftast bra. Skolbiblioteket kan bland annat låna boklådor för läsprojekt och böcker på andra språk. (Lundgren 1996 s.20 ff)

Om skolbibliotekets funktioner skriver Ögland (2002 s.9) att lokalen är beroende av kravet att systematisera och marknadsföra skolans material. Det är viktigt att materialet syns och verkligen når ut till barnen på ett skolbibliotek. Nästa steg som är viktigt är att lära eleverna informationssökning så att barnen vet hur man finner en bok och hur man ska bete sig på ett skolbibliotek. Syftet med ett skolbibliotek är bland annat att få barnen att läsa och att vilja lära sig läsa, då är stimulering till läsning viktigt. Det handlar om att lära både elever och personal att hantera digitala verktyg som t ex. datorer samt att biblioteket ska vara skolans kulturella nav. Enligt Ögland (2002) kan man se skolbiblioteken på olika sätt. Tycker man systematiseringen och ordningen är viktigast så behöver man en ordningsam person och inte nödvändigtvis en bibliotekarie. Vill man satsa mest på informationssökning och undersökande arbetssätt behövs en i huvudsak pedagogisk person. Satsar man mest på läsningen och lässtimulering krävs en inläst, barnkär och pedagogisk person. (Ögland 2002 s.10)

3.3. Styrdokument och kursplaner

I de riktlinjer som styr det pedagogiska arbetet i förskola och skola betonas inte den fysiska miljön för skolbiblioteket men några mer allmänna kommentarer finns om betydelsen av den fysiska miljön i skola och förskola. Styrdokumenterna *Lpo 94* och *Lpfö 94* betonar att alla som arbetar i skolan skall främja elevernas förmåga, vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön (*Lpo 94* s.14). Vidare säger dokumentet *Lpfö 94* även att barngrupperna skall ha en lämplig sammansättning och storlek samt att lokalerna skall vara passande för den aktivitet de är avsedda för. (*Lpfö 94* s.5)

I kursplaner och betygskriterier för svenska (Skolverket 2000) kan man finna direktiv för hur barnens läsning ska stimuleras. Man ska utveckla och stimulera barnens fantasi och väcka lust hos barnet i att läsa litteratur på egen hand och av egen lust. Med hjälp av språket ska barnen utveckla och stimulera sin fantasi. Barnet ska utveckla språket i tal och skrift för att senare

uttrycka sig i olika sammanhang och gå över till kontakt och påverkan. Barnet ska lära sig att uttrycka sig och gå in i en dialog för att stimulera, reflektera och värdera. Det ska kunna hämta och granska information och även kritisera olika källor och budskap. En meningsfull läsning är en stimulans till eget skapande.

Det framgår även hur viktigt det är att använda sig av skönlitteratur, film och teater och dra nytta av alla sorters material. Detta kan ge barnen nya upplevelser och öppnar nya dörrar till förståelse av andra människor och sig själv. Enligt Skolverket (2000) anses skönlitteraturen, filmen och teatern öppna nya världar och förmedlar erfarenheter och upplevelser av spänning, humor, tragik och glädje. Skönlitteratur, film och teater hjälper människan att förstå sig själv och världen och bidrar till att forma identiteten. (Skolverket 2000)

Styrdokumentet *Lpo 94* samt *Lpfö 94* beskriver skolans riktlinjer. I detta ingår även den fysiska och psykiska arbetsmiljön, både för elever och för lärare. Det starkaste styrdokumentet angående fysisk miljö i vårt samhälle är arbetsmiljölagen, och den gäller även i skolmiljön. Kapitel 1 paragraf 1 i arbetsmiljölagen definierar lagens syfte genom att poängtera att lagens ändamål är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att även i övrigt uppnå en god arbetsmiljö. (Arbetsmiljöverket 2005 s.11)

Arbetsmiljölagen är skriven för att kunna tolkas och praktiseras på alla arbetsplatser. Därför är de flesta paragraferna allmänt hållna. Arbetsmiljölagen beskriver t.ex. att man ska utgå från varje individs behov och förutsättningar i både psykiska och fysiska miljöer.

Kapitel 2 paragraf 3 säger att inredningen och lokalerna ska vara rätt anpassade till pågående aktivitet i lokalen. Det är viktigt att den fysiska miljön stämmer överens med aktiviteten i lokalen. Kapitel 2 paragraf 4 berör de arbetshygieniska förhållandena i lokalen. Anvisningarna ovan är viktiga för att människans hälsa inte ska påverkas på ett negativt sätt. Alla dessa delar i paragrafen ingår i den fysiska miljön. (Arbetsmiljöverket 2005 s.18)

Ovan nämnda paragrafer är exempel på regler för den fysiska miljön på alla arbetsplatser, även skolan och skolbiblioteket. Arbetsmiljön är viktig både för lärare och elever och lagen gäller för båda.

3.4. Arkitektens betydelse

I dagens samhälle är design en viktig faktor och jag har därför valt att definiera de tre designbegrepp som arkitekter använder sig av i sitt yrke enligt Björklid (2005). Dessa tre begrepp är *Arkitekten ger möjlighet för kontroll*, *Arkitekten övertar styrningen* samt *Arkitekten bär koder*. Utifrån dessa begrepp kan man se lokalernas betydelse på olika sätt ur en pedagogisk synvinkel.

Arkitekten ger möjlighet för kontroll är det första begreppet som innebär att lokalen är byggd på så sätt att pedagogerna och skolbibliotekarierna har lätt att kontrollera allt som sker i lokalen. Man har barnen i en lokal eller litet rum där aktiviteterna begränsas. Det är en enkel och bekväm miljö för den vuxne som då får möjlighet att ha kontroll över barnen. De fysiska förutsättningarna styr och begränsar vad barnen kan göra och inte göra.

Det andra begreppet att *Arkitekten övertar styrningen* innebär att lokalen i sig själv styr och begränsar vad barnen kan göra. Detta innebär att lokalen begränsar vad som kan ske, inte pedagogen.

Det tredje begreppet är *Arkitekten bär koder*. Detta kan tolkas som att arkitekten, i en given del av lokalen, är riktad mot och ska inspirera till ett givet ämne eller tema. Koderna som används i den fysiska miljön kan vara svårbegripliga, alla människor i samhället kanske inte förstår dessa eftersom de kan vara otydliga. Koderna kan vara t.ex. en viss färg och vissa saker eller böcker som tillhör ett visst rum. Alla rum kan ha en karaktär som man byggt upp medvetet. Syftet styr den fysiska miljön eftersom det krävs att barnen kan orientera och anpassa sig till varje miljö. (Björklid 2005 s.86-87)

Tidigare har jag redovisat skolbibliotekens roll och historia samt teorier kring arkitekturen i rummet. I detta avsnitt kommer man att få läsa om hur en arkitekt ser på läsmiljö/skolbibliotek från sitt yrkesperspektiv.

För att få fler infallsvinklar har jag valt att undersöka hur en arkitekt resonerar om den fysiska miljön i läsmiljö/skolbibliotek utifrån sitt yrkesperspektiv. Kindenberg (2005) skriver om arkitekten Lars Lindstafs syn på läsmiljön. Lars Lindstaf menar att när första planeringsmötet för en arkitekt äger rum måste man tänka på att både barn och personal ska trivas i lokalen. Arkitekterna måste tänka på att lokalens aktivitet kan ändras år efter år och lokalen måste fungera för andra aktiviteter. Helhetstänkandet är mycket viktigt och han menar att lokalen ska anpassas till alla när planeringen görs, individer har olika inlärningsstilar. Det ska t.ex. finnas utrymme för de barn som lär sig bäst när de ligger på golvet och läser och för de barn som vill dra sig undan till en mindre yta. Vissa individer har behov av stora bord där de kan breda ut sitt material under tiden de arbetar. Det är viktigt att tänka på att alla barn har olika inlärningsstilar. Arkitekterna måste även tänka på att antalet barn på en skola kan ändras med åren. (Kindenberg 2005 s.74-75)

3.5. Den fysiska miljön

Björklid (2005) skriver om en artikel av Jong som heter *Skolbiblioteket - plats för lärande* och handlar om skolbibliotekets fysiska miljö. Biblioteket är en viktig plats för barns lärande enligt Jong. Han menar att skolbibliotekets utseende speglas i synen på barns lärande. Anser man att barn är kreativa och utvecklas genom eget ansvar, och att de är aktiva, så bygger man upp en miljö i skolbiblioteket fullt av inspirerande material. Barnen får då utrymme att bestämma över sitt eget lärande, och lockas in i böckernas värld. Det innebär inte att skolbiblioteken inte har regler och kontroll. Oavsett hur ett skolbibliotek än ser ut påverkar skolbibliotekets fysiska miljö barnens utveckling. (Björklid 2005 s.92)

Pia Björklid är professor i pedagogik vid lärarhögskolan i Stockholm. Hon menar att skolornas fysiska lokaler idag inte är anpassade till dagens syn på lärande utan snarare till den gamla "förmedlingspedagogiken". Björklid anser vidare att den fysiska miljön förmedlar och ger en viss känsla och budskap till eleverna om de är välkomna eller ej. Hon beskriver den danske forskaren

Inge Matte Kirkebys forskning om den fysiska miljön i skolbibliotek. Kirkeby anser att vi påverkas av den fysiska miljön, detta gäller inte minst barn. Inneklimatet och val av material påverkar barns välbefinnande direkt. (Björklid, 2005 s.9, 33-34)

Björklid (2005) skriver om hur Skantze har kritiserat samhällets syn på barns behov i fysiska miljöer. Skantze menar att barn inte är småväxta vuxna, som har samma behov som vuxna. Hon ser en utveckling där man bortser från barnens behov och skapar fikahörna, datahörna och arbetsbord till barnen. Det är inte det som barnen behöver. Hon menar att barnen behöver olika lokaler där de stimuleras till praktisk verksamhet. Istället för att ge eleverna datahörna, arbetsbord och fikahörna ska man ge barnen ateljéer, laboratorier och verkstäder. (Björklid 2005 s.88)

En annan författare, Erik Wallin, skriver om hur viktigt det är att utforma och utveckla skolans lokaler i den fysiska miljön så att det blir ett centrum för lärandet. Följden blir att skolbiblioteken får en mer central och naturlig roll i skolan. Wallin (2000) skriver även om Skantzés syn på lokalens roll i lärandemiljö. (Wallin 2000 s.23, 26)

...de behöver miljöer som inspirerar till olika typer av praktiska verksamheter och handlingar, av utforskande och upptäckande, som de kan få grepp om med sina aktiva, sinnrika och känslöförankrade sätt att uppleva och skapa mening. Varför inte låta verkstaden, ateljén eller laboratoriet vara förebilder i stället för kontoret ? (Wallin 2000 s.23)

Den fysiska miljöns betydelse för inläring är tydlig, men miljöpsykologi är också viktig. Där finns skilda infallsvinklar på ämnet av t ex. arkitekter, psykologer och pedagoger. Det sägs att människan är målinriktad och påverkar miljön och när hon förändrar miljön och omgivningen förändrar hon också sig själv. Miljöpsykologer arbetar med praktiska lösningar för planerare och arkitekter. Miljöpsykologerna utgår från samspelet mellan människa, bygd och miljö. (Björklid & Fischbein 1996 s.96)

Björklid & Fischbein (1996) skriver om George Herbert Meads tankar kring hur individen själv bestämmer över sin fysiska miljö. Enligt Mead är det individens egen känslighet som avgör hur man upplever den fysiska miljön. Desto känsligare en person är, desto mer innehållsrik uppfattas

den fysiska miljön av personen. Den fysiska miljön är alltså enligt Mead något subjektivt, som ligger i betraktarens öga. (Björklid & Fischbein 1996 s.69)

I *Skolbibliotek i fortsatt medvind* (2002) står det att i första hand påverkas vi av vad vi ser av den fysiska miljön. Detta genom våra invanda associationer som sedan tas över av våra fem sinnen. Men första intrycket är så pass starkt att det styr under en längre tid. Den fysiska miljön påverkar oss genom känslor som glädje, sorg, stress och lugn.

Bibliotekstjänst har i *Skolbibliotek i fortsatt medvind* (2002) gjort anvisningar för vad som är viktigt att tänka på angående bibliotekets olika delar. De olika delarna tas upp här nedan och är något som jag har observerat vid mina studiebesök på *Rum för barn* och de olika skolorna.

Var skolbiblioteket är placerat i skolbyggnaden är viktigt. Det visar hur mycket man vill marknadsföra sitt skolbibliotek och hur viktigt man tycker att det är. Ska skolbiblioteket ligga långt från klassrummen, långt från centrala delen i skolbyggnaden eller ska man se skolbiblioteket på ett lätt sätt? Kirkeby menar att redan när man ser var skolbiblioteket är placerat i skolan ser man vilken betydelse det har. Placerar man skolbiblioteket vid en stor entré eller i anslutning till den centrala delen av skolan har man lagt skolbiblioteket i en hög status. Ligger skolbiblioteket gömt, på en annan våning eller långt bort i en korridor har det en låg status och genom det visar man att skolbiblioteket inte är så viktigt att integrera till undervisningen.

I *Skolbibliotek i fortsatt medvind* (2002) kan man läsa om hur viktig entrén till skolbiblioteken är. En bra entré består av stora glasdörrar som ger mycket insyn. Många skolbibliotek har lagt för lite vikt på entrén, vilken i sämsta fall endast består av en stängd dörr.

Lokalens utformning, inredning och helhet är också av stor vikt för intrycket som besökaren får. Uppfattningen av lokalen är viktig. Lokalen signalerar vilket budskap lokalen ger. Är den mörk eller ljus? Vilka färger och material finns? Står möblerna längs väggen eller mitt i rummet? Alla dessa faktorer påverkar direkt eller indirekt om biblioteket uppfattas på ett positivt eller negativt sätt.

Enligt *Skolbibliotek i fortsatt medvind* (2002) ska rummet vara inspirerande för aktiviteter. I lokalen är det viktigt att det finns rätt sorters material till rätt sorts aktivitet. Det ska även finnas utrymme för såväl grupparbeten som enskilt arbete. Det är bra om man kan skapa ett rum i rummet med hjälp av bokhyllor, skärmar, draperier, segel, soffor och mattor. Ett speciellt rum kan innehålla t ex. en loftsäng med kuddar och med utsikt.

Alla sinnen behöver stimuleras i ett skolbibliotek och estetiska ämnen kan vara till hjälp när läslust och nyfikenhet ska stimuleras. En god skolbiblioteksmiljö ger barnet en tro om att det ska våga försöka själv, menar *Skolbibliotek i fortsatt medvind* (2002). Miljön ska signalera värme, livsglädje omsorg och mänsklighet som bygger på humor. En god fysisk skolbiblioteksmiljö ska ge lugn och arbetsro. Miljön ska bygga på barnets aktivitet och skapa utrymme för dess intryck, uttryck och avtryck.

Enligt *Skolbibliotek i fortsatt medvind* (2002) har färgen stor betydelse för vår upplevelse av ett rum. Det är viktigt att man väljer rätt färg till skolbibliotek. Vad är rätt? Blå och grön färg ger en lugn inverkan och skapar känslor av välbefinnande. Gul färg ger en positiv inverkan och stimulerar inlärningsförmågan. Rött engagerar och skärper våra sinnen. Rött står för jorden och blå för himlen. Rött och rosa passar bäst för de minsta barnen medan violett och blått passar de äldre barnen.

Skytning av böcker och annat material är en viktig del för att marknadsföra skolbiblioteket och inspirera eleverna. Tyvärr är skytningen ofta en av de saker man är dålig på i skolbibliotek, menar *Skolbibliotek i fortsatt medvind* (2002). Skytningen behöver inte vara avancerad, med hjälp av kreativitet och olika material kan man åstadkomma mycket.

Ett bra skolbibliotek ska alltså ha utrymme för kreativitet och skapa god och relevant stämning för syftet med lokalen. Lokalen ska inte efterlikna kontor, utan det ska finnas kunskapsverkstad, laboratorium eller ateljé. Platser där barnen kan utveckla sina kunskaper och experimentera sig fram. Det är bra om man kan finna en unik karaktär för lokalen. Man kan skapa detta genom att hitta något annorlunda som talar just för den lokalen, t ex. snedvägg, trappa, uppstoppade djur, eller någon gammal sekretär. (*Skolbibliotek i fortsatt medvind* 2002 s.96-106)

I lärandemiljö är även belysningen viktig, menar Kindenberg (2005). Lysrör är den vanligaste belysningen i skolan men skolan bör byta ut dessa för barnen blir irriterade av lysrör eftersom det bildas ett starkt ljus. Det bästa ljuset är dagsljuset, för om det finns brist på dagsljus blir vi trötta och sömniga. (Kindenberg 2005 s.90-93)

Skolbibliotek i fortsatt medvind (2002) menar att punktbelysning ger ett positiv intryck och stämning, vilket kan skapa rätt effekt i rummet. Punktbelysning är ett bra sätt att skapa ett rum i rummet. Att reglera ljusstyrka är viktig i varje lärande miljö. (*Skolbibliotek i fortsatt medvind* 2002 s.102)

4. Empiri

I empiridelen inleder jag med att redovisa observationen från *Rum för barn*, eftersom *Rum för barn* i jämförelsen med skolorna fungerar som en ideal miljö. I samband med observationen har även en intervju med en av de som arbetar på *Rum för barn* gjorts. Sedan följer en intervju med en områdeschef i staden där skolorna är belägna för att ge en förkunskap och en bakgrund om hur de arbetar med skolbiblioteken i kommunen. Avsnittet avslutas sedan med intervjuer och observationer på de olika skolbiblioteken i kommunen.

4.1. *Rum för barn*

Kulturhusets bibliotek *Rum för barn* är ett bibliotek där de har arbetat mycket med den fysiska miljön för barnen. *Rum för barn* har en positiv och kreativ miljö för lärandet och den jämförs med skolbiblioteken i en kommun. *Rum för barn* fungerar i denna jämförelse som en mycket inspirerande miljö i förhållande till de sju skolbiblioteken.

Barnbiblioteket ligger i Kulturhusets byggnad, vid Sergels torg i centrala Stockholm. Biblioteket ligger på fjärde våningen och har utsikt över en stor del av centrala Stockholm. Tunnelbanecentralen ligger precis utanför Kulturhuset, och därifrån kan man enkelt ta sig till alla förorter och stadsdelar i Stockholm. Intervjun med respondenten och observationen från Kulturhuset kan läsas mer ingående i bilaga 2, *Kulturhusets bibliotek Rum för barn*

Jag intervjuade en barnbibliotekarie som arbetar på *Rum för barn* på plats. Respondenten berättade att den fysiska miljön är mycket viktig och att de lägger mycket tid på att finna en bra miljö och ett bra material för barnen. De har tagit inspiration från Montessoripedagogiken. Materialet ska hjälpa barnet och det ska vara självinstruerande. Möbler och den fysiska miljön ska vara barnanpassad. Det finns tre olika slags rum i lokalen som är anpassade till barnens olika åldrar. Gula rummet är till för de minsta barnen 0-3 år där barnen kan lyssna på sagor, rim och ramsor. De har även leksaker som stimulerar barnens språk. Rummet är skapat för en läsmiljö. Sedan kommer bruna rummet som är till för 4-7 år. Mellersta åldersgruppen kan läsa om universum, kroppen, fakta om tåg, tigrar och träd. I denna avdelning finns det mycket kojor och andra myshörnor blandat med böcker (se bilaga 3, bild 8). Bilderna står i centrum för att underlätta sökandet av böcker för barnen. Alla böcker i bokhyllorna är tematiskt uppdelade med hjälp av bilderna. Det vita rummet är till för barn från 8 till 11 år. Den äldsta barngruppen använder sig av uppslagsverk, kapitelböcker och tidskrifter. I detta rum kan barnen sitta och läsa i grupp eller enskilt. Barnen hade själva önskat att få sitta i grupp men ändå avskilt från resten av rummet. Det finns många sällskapsspel men inga dataspel. På Barnbiblioteket *Rum för Barn* kan alla barn använda sig av Bildverkstan och Matteverkstan. Det är två separata avdelningar som är inredda och anpassade speciellt för bild respektive matematik. På så sätt kan barnen arbeta mer ämnesövergripande eller med ett tematiskt arbetssätt.

Det är svårt för barnen att ta sig till *Rum för barn* själva, därför kommer de alltid med någon vuxen. Det är vanligt att pappor besöker biblioteket med barnen. Biblioteket har 2000 besökare om dagen. *Rum för barn* är en kravlös plats. I biblioteket finns det panoramafönster mot Sergelstorg där det är populärt bland barnen att se ut över trafiken. Det blir en spännande plats för barnen. De har mycket saker och möbler som barnen kan upptäcka och lära sig av. Särskilt i Bruna rummet som både har tittskåp, bibliolek, trappor och myshörnor (se bilaga 3 bild 2, 4, 7 och 8). Bibliolek är en plats där barnen kan leka bibliotekarie och sätta sig in i rollen.

Respondentens ideala fysiska miljö är en varierad miljö som passar alla olika slags barn. Det ska finnas utrymme att krypa undan och vara för sig själv, att kunna samlas i grupp och skapa gemenskap. Det ska finnas utrymme för barnen att kunna ligga och sitta. Det ska finnas

inspirerande material som skyltning på de mest oväntade ställen, osynliga och gömda böcker (se bilaga 3 bild 5). Barnen ska även bli inspirerade att ge varandra boktips. Det är viktigt med mattor, hängmattor, soffor och växter. Miljön ska inte kunna tolkas fel. Den ska visa vilken aktivitet som ska ske, att läsa böcker högt, tyst, ensam eller tillsammans med någon annan.

4.2. Intervju med en områdeschef

Eftersom jag valt att studera skolbibliotek i denna medelstora stad i södra Sverige valde jag att samtala med en av kommunens områdeschefer innan jag gjorde mina undersökningar på skolbiblioteken runt om i kommunen. Detta för att öka förkunskapen om hur man arbetar med skolbiblioteken i kommunen. I följande avsnitt redogör jag för vad områdeschefen informerade om.

Elisabeth Aldstedt har nyligen på uppdrag av Arbetsgruppen för stadens stadsbiblioteksplanarbete gjort en undersökning om framtidsberedskapen på skol- och områdesbibliotek i staden (Aquilonius & Jonsson 2006). I samband med denna har en enkät gått ut till alla rektorer i kommunen där de fått frågor om hur de arbetar med sina skolbibliotek. Just nu arbetar kommunen med att införa ett gemensamt lånesystem för alla skolor, där det ska bli lättare för eleverna att låna och lämna böcker mellan skolbiblioteken. Alla ansvariga personer på skolbiblioteken i kommunen är inte utbildade bibliotekarier, utan några är lärare. Ett av skolbiblioteken som finns med i undersökningen har sitt verksamhet tillsammans med folkbiblioteket i området. Andra skolor har bara bokbussen att använda sig av. Det kan se väldigt olika ut. Områdeschefen anser att det är varje rektors ansvar att bestämma hur mycket skolan ska satsa på skolbiblioteken. Hur skolbibliotekens lokaler ser ut kan också ändras från och till mellan olika år. Rektorn och skolan driver skolbibliotek beroende på hur många barn som går på skolan.

4.3. Observation av skolbibliotek

För att undersöka och jämföra den fysiska miljön i skolbibliotek har jag alltså studerat olika skolors bibliotek samt intervjuat den ansvariga på respektive skola. Några dagar innan besöken har jag tagit kontakt med skolorna och bestämt tid med respondenten. Jag har valt att redovisa

min undersökning som en sammanfattning av intervjuerna, i sin helhet finns dessa som bilaga 1. Först sammanfattas observationerna av skolbiblioteken och Kulturhusets barnbibliotek *Rum för barn*. Därefter redovisas sammanfattningar av intervjuvaren. Bilder från observationerna redovisas i bilaga 3.

Det första intrycket man får av skolbibliotek är dess placering och entré. Därför redovisas först observationerna av placeringen och entréerna på respektive ställe. Sedan följer en redovisning av inredning och miljö inuti rummet, det vill säga möblering, belysning, färg och skyltning.

Placering

Skolbibliotek A, D, och E ligger långt från barnens klassrum och det kan signalera att ett skolbibliotek inte är så prioriterat i skolan. Skolbiblioteken B, C, F och G är centralt placerade i skolan och är lätta att upptäcka, vilket signalerar att det är viktigt med skolbibliotek. *Rum för barn* ligger inte centralt på Kulturhuset eftersom det ligger på fjärde våningen. Kulturhuset ligger dock väldigt centralt i Stockholm stad, precis bredvid Sergels torg.

Entréer

Skolbibliotekens entréer ser väldigt olika ut. Skolbibliotek A:s entré består bara av en trädörr med stenväggar runt om.(se bilaga 3 bild 9). Det gör att när skolbiblioteket är stängt anar man inte att ett sådant finns bakom dörren. Skolbiblioteket göms bakom dörren och gör ingen reklam för sig. Skolbiblioteken B, C, D, E och G har glasörrar som entréer (se bilaga 3 bild 11, 13,15,17 och 21). Skolbibliotek B, C och G har dessutom glasväggar i anslutning till entrén. Dessa glasörrar och väggar gör att skolbiblioteket syns på håll och det känns mer välkommande. Skolbibliotek F och *Rum för barn* skiljer sig från alla de andra skolbiblioteken. Dessa två bibliotek har inte någon dörr som entré, utan rummet är helt öppet mot en korridor (se bilaga 3 bild 19 och 1).

Möblering

Skolbibliotek A, C och D har inga soffor i sina lokaler. Detta ger ett stelt intryck och ingen mysig känsla (se bilaga 3 bild 10, 14 och 16). Skolbibliotek E, F och G har en soffa var (se bilaga 3 bild 18, 20 och 22). Skolbibliotek B har små fåtöljer utspritt i varje hörn i lokalen (se bilaga 3 bild 12). *Rum för barn* har tre soffgrupper på olika platser i lokalen. Sofforna gör att barnen får en

möjlighet att sitta och läsa på ett bekvämt sätt. Skolbibliotek B och D har möbler som är storleksmässigt anpassade till barnen (se bilaga 3 bild 12 och 16), vilket inget av de andra biblioteken har. Skolbiblioteket C är möblerat så att andra aktiviteter kan genomföras i skolbiblioteket (se bilaga 3 bild 14). Detta är det ensamt om i undersökningen, övriga skolbibliotek har möbler endast anpassade för skolbibliotekets verksamhet. *Rum för barn* och skolbiblioteken D och F har inga arbetsbord vilket de övriga skolbiblioteken har. Arbetsbord kan göra att barnen sitter bättre och jobbar när de har skriftliga uppgifter att genomföra.

Ljussättning

Skolbibliotek C och F samt *Rum för barn* har mycket naturligt ljus i sina lokaler. Detta beror på att samtliga har en öppen planlösning och stora fönster som släpper in mycket ljus. Skolbibliotek A har också stora fönster, men precis utanför finns stora träd som skymmer det naturliga ljuset. Skolbibliotek B, D, E och G har små fönster och därmed brist på naturligt ljus. Samtliga skolbibliotek förutom skolbibliotek F använder sig av lysrör som ljuskälla. I skolbibliotek A, B, C och E är det den enda ljuskällan medan D och G även har punktbelysning vid soffor och bokhyllor. Skolbibliotek F använder sig av takbelysning som ger ett varmare ljus än lysrören. *Rum för Barn* har små lampor med behaglig belysning inbyggda i taket och punktbelysning i bokhyllorna för att lättare framhäva bilderna och böckerna.

Färgsättning

Skolbibliotek E är det enda skolbibliotek som har vit möblering och de kalla färgerna dominerar i lokalen tillsammans med de vita väggarna. De övriga skolbiblioteken har träfärgad möblering precis som *Rum för barn* har. Detta har ett mörkare träslag blandat med inslag av röd färg. Samtliga skolbibliotek har vita väggar utom skolbibliotek A och F. Skolbibliotek A har ljusgrå färg på väggarna och skolbiblioteket F har en fondvägg i röd färg. Alla skolbiblioteken utom skolbibliotek B och F har brist på färg i sina lokaler. Skolbibliotek E är det som har störst brist på färg i lokalen.

Skyltning

Hälften av skolbiblioteken använder sig inte av någon skyltning alls. Skolbibliotek A, C, E, och G skyltar inte alls och det kan uppfattas som oengagerat och stelt. B, D, F och *Rum för barn*

skyltar mycket och tydligt, det underlättar för barnen som kan orientera sig lättare. Särskilt skolbibliotek B har många olika sagofigurer upphängda i mobiler i taket och på glas- väggarna samt sagofigurer som mjukisdjur. Barnens arbeten finns både i taket och på väggarna. Små lappar med information till barnen sitter uppe. I skolbibliotek D är några av fönstren målade med olika sagofigurer som Bu och Bä i snön och figurer ur Lewis´ Narnia berättelser.

4.4. Intervjuer

Intervjudelen av undersökningen redovisas som en sammanfattning av respondenternas svar och åsikter om respektive fråga. Frågorna som ställts är följande:

1. Hur viktig är den fysiska läsmiljön i skolbiblioteken ?
2. Hur fungerar skolbiblioteket?
3. Hur åstadkommer man en bra fysisk miljö för lärande?
4. Vilka besöker skolbiblioteket?
5. Hur ser din ideala fysiska läsmiljö ut i skolbibliotek?

Syftet med intervjuerna har varit att undersöka de ansvarigas inställning och åsikter om den fysiska miljön, samt hur de arbetar med den i vardagen. Fråga 1, 3 och 5 är inriktade på respondenternas inställning, medan syftet med fråga 2 och 4 är att se hur de arbetar på skolbiblioteket i vardagen. Detta för att kunna återkoppla och se om den observerade miljön passar bra in på skolbibliotekets praktiska funktion och till dess målgrupp.

Hur viktig är den fysiska läsmiljön i skolbiblioteken ?

Alla respondenter tycker att det är viktigt med den fysiska läsmiljön i skolbiblioteken. Det är viktigt att man skapar utrymme för barnen, genom att skapa rymd i skolbiblioteket. Då kan barnen få vara för sig själva och kunna ta en bok och krypa in i en vrå för sig själv och sjunka in i den. Den fysiska miljön är viktig och för att skapa bättre miljö kan man använda sig av affischer och tavlor på väggarna. Det är viktigt att miljön skapar lust och nyfikenhet hos barnen, menar samtliga respondenter.

Hur fungerar skolbiblioteket?

Skolbiblioteken fungerar olika. Två av skolbiblioteken i undersökningen är integrerade med folkbiblioteket. Det innebär att på eftermiddagar och kvällar är skolbiblioteket öppet för allmänheten samtidigt som det fungerar som ett skolbibliotek. En av dessa skolor har satsat mycket på sitt skolbibliotek. Det andra integrerade skolbiblioteket ligger inte på skolan, utan fungerar som ett vanligt bibliotek som skolan använder sig av. De anställda läser böcker för barnen, använder sig av boksamtal och fångar upp teman som skolan arbetar med inne på skolan. Bibliotekarierna kan introducera teman i skolan. Ett annat skolbibliotek har utvecklats mycket på grund av att personalen har sett ett stort behov av biblioteket då de har många barn med invandrarbakgrund. Ett skolbibliotek har barn som kommer med ett stort behov av att få en social kontakt med en vuxen. Detta skolbibliotek skiljer sig från de andra eftersom dess lokaler också används till andra saker som t ex. musik, fritidsverksamhet, möten, vallokal, disco, jul-avslutningar och lucia.

De flesta skolbibliotek i undersökningen tar emot små grupper i taget. Barngrupperna får lära sig att söka böcker och information på rätt sätt och de får lära sig hur man ska bete sig i ett bibliotek. Eleverna sitter även och skriver uppgifter i lokalen. Personalen på ett av skolbiblioteken arbetar mer ute i klasserna än andra och samarbetar med lärare och elever. Andra skolbibliotek använder sig av läs-projekt under en viss period istället. De samarbetar mer med stadsbiblioteket och de lånar gemensamma böcker till eleverna. Andra tar inte de minsta barnen till skolbiblioteket utan förskollärarna går dit och samlar på sig böcker som de använder i klassrummen i stället. Barnen använder inte skolbiblioteket till något annat än när de lånar böcker eller letar information på datorn.

Hur åstadkommer man en bra fysisk miljö för lärande?

Respondenterna tycker att lokalerna ska vara inbjudande för barnen. Alla har nämnt att lokalens yta och rymligheten är viktig. Någon tycker att barnen ska bli glada av miljön och att barnen ska känna sig hemma. Slitstarka bra möbler i färg är också något man kan skapa rätt miljö med. Någon har försökt skapa förutsättningar genom att ordna små vrår i lokalen. Någon annan har svarat att det ska vara en lugn harmoni i lokalen och att man ska se böckerna tydligt. En annan sa att det inte är lätt att skapa förutsättningar.

Vilka besöker skolbiblioteket?

Fyra av de sex skolbibliotekarierna, som jag intervjuat, har sagt att alla barn kommer och besöker sina skolbibliotek. På ett av dem är det extra populärt. Det andra skolbiblioteket får mest besök av tonåringar och på ett annat är det mest besök från trean, fyran och femman. *Rum för barn* har mest besök av pappor med sina bebisar men även av många förskole- och skolbarn. Det är väldigt populärt, det kommer ca 2000 besökare varje dag till *Rum för barn*.

Hur ser din ideala fysiska läsmiljö ut i skolbibliotek?

Många av respondenterna talar om rymd. Det är viktigt med plats, det ska även finnas plats till lekfullhet och avskildhet så att var och en kan sitta lite för sig själv och läsa sin bok. Möblerna är viktiga, det ska finnas soffa, stora kuddar, en matta som man kan ligga på och läsa. Alla respondenter nämner att rätt miljö är viktigt. Någon säger att det är bra att skylta med böckerna på ett mer spännande och roligare sätt.

5. Diskussion

Syftet med detta arbete är att undersöka läsmiljön på skolbiblioteken samt hur denna upplevs av personerna som är ansvariga för skolbiblioteket. Under mina undersökningar har jag observerat miljön på sju olika skolbibliotek i en medelstor kommun samt på biblioteket *Rum för barn* i Stockholm. Miljön på de olika skolbiblioteken ser mycket olika ut, men på de flesta ställen är den inte särskilt anpassad för barnen. Respondenterna har i regel en god inställning till miljön, men de gör inte särskilt mycket i praktiken. Här nedan följer en diskussion av skolbibliotekens utformning med utgångspunkt i litteraturgenomgången.

Respondenterna menade att en bra fysisk läsmiljö i skolbibliotek är när barnen får använda och stimulera sin fantasi på ett praktisk och visuellt sätt. Det är viktigt för barnen att de får upptäcka nya saker på egen hand med hjälp av rummets möjligheter. Skolbiblioteket ska bjuda in barnet och ge lust till att lära. Barn är nyfikna själar och ska genom nyfikenheten få upptäcka nya världar. Enligt förskolan och skolans styrdokument är det viktigt att ta vara på barnens fantasi och kreativitet. De ska lära sig söka och hitta rätt källa och ska öva sig på det muntliga likväl som

det skriftliga språket. Många av skolbiblioteken saknar en inspirerande läsmiljö, det känns oengagerat när man kommer in i lokalerna. Detta beror mycket på möblerna och brist i färgsättningen.

Ett skolbibliotek ska fungera pedagogiskt för barnen. När jag besökte *Rum för barn*, på Kulturhuset i Stockholm, såg jag många små vrår och myshörnor både under trappor och uppe i tornet som finns i lokalen. (Se bilaga 3 bild 5 och 8) Dessa är till för barnen när de vill ha lugn och ro och sjunka in i bokens värld. Denna miljö är ett bra exempel på att *Arkitekturen bär koder*, som Björklid (2005) skriver. Miljön bjuder här in barnen till att sätta sig i lugn och ro och läsa, filosofera eller på annat sätt utnyttja sin kreativitet. Man har även lyckats hitta en unik karaktär i lokalen, som *Skolbibliotek i fortsatt medvind – Fler idéer och modeller* (2002) nämner. Många av respondenterna på skolbiblioteken skulle vilja skapa liknande miljöer på sina skolbibliotek. Den här sortens miljö saknades på alla skolbibliotek, men på skola B har man, utifrån de resurser som fanns, verkligen försökt skapa små vrår för barnen. Respondenternas inställning var positiv och de var öppna för förändringar, men de såg inte vad de själva kunde bidra med. Små detaljer kan dock göra stora förändringar, och det finns alltid något man kan göra trots begränsade resurser. Respondenterna har en bra inställning, men utifrån observationen har man på de flesta ställen inte gjort särskilt mycket i praktiken.

Vissa skolbibliotek var bleka och det fattades färg på möbler, väggar och tyger. Val av fel färg i ett skolbibliotek kan göra att barnen inte vill vistas i miljön. *Skolbibliotek i fortsatt medvind – Fler idéer och modeller* (2002) skriver lite om hur färger kan påverka människan. Färgerna ska kännas välkomnande och varma. Även materialen ska kännas mjuka och varma, inte stela och kalla, vilket nästan alla respondenter poängterade. Enligt de observationer jag gjorde kunde nästan alla skolbiblioteken ha utnyttjat färgvalen på ett bättre sätt. Några skolbibliotek har grå väggar, och ett har vita väggar. Detta ger ett kallt intryck. (Se bilaga 3 bild 18). *Rum för barn* på Kulturhuset är i detta avseende en god förebild, och använder sig av varma färger i hela rummet, till exempel röda fåtöljer och bokhyllor av mörk ek. En av myshörnorna, under trappan, är klädd med rött tyg vilket ger ett varmt intryck. (Se bilaga 3 bild 5 och 8) Respondenternas inställning till färgen var inte entusiastisk. De tänkte inte mycket på vad färgerna kan göra för läsmiljön. Detta förklarar kanske delvis varför färgsättningen på skolbiblioteken kan upplevas som stel och tråkig.

En bra åtgärd mot detta problem vore kanske att utbilda eller upplysa de ansvariga om färgernas betydelse.

Det bör finnas ett stort utrymme för barnen att undersöka världen på andra sätt än att endast läsa en bok. I Kulturhusets bibliotek *Rum för barn* finns det en spiraltrappa som barnen får gå upp i för att se och upptäcka lokalen från ett annat perspektiv.

Det är skyltningen som marknadsför biblioteket/skolbiblioteken. Det är få skolbibliotek som lägger mycket tid på skyltningen. Ett av dem använder sig väldigt mycket av skyltningen, och det är bra. Det gör att man lägger märke till skolbiblioteket på långt håll. Samtidigt får det inte vara för mycket så att man missuppfattar bibliotekets syfte, anser jag. Det är viktigt att nå fram till alla barn och få dem att hitta glädjen i att läsa. Det kan bl.a. göras genom skyltningen. ”*Rum för barn*” har en mycket bra skyltning. De använder sig av teman när de delar upp böckerna i bokhyllorna. ”*Rum för barn*” använder sig av bilder istället för text när de skyltar. (Se bilaga 3 bild 3). Skyltarna sitter ovanför böckerna för respektive ålder så att barnen enkelt ska hitta böcker om rätt ämne. Man använder sig även av tittskåp som förstärker tydligheten i vad det finns för böcker och ämnen att läsa. (Se bilaga 3 bild 2). Tittskåpen finns även i klätterställningen för att väcka intresse och nyfikenhet hos barnen. Enligt Björklid (2005) kan det vara svårt för barn att uppfatta koder på rätt sätt, t ex. om man har ett tematiskt upplägg med specifika teman. Alla barn kanske inte kan uppfatta eller läsa tematiska upplägg som tittskåp och bilder. *Rum för barn* är bra på så sätt att de inte begränsar sig vid skyltningen. De använder sig inte av vissa sagofigurer eller håller sig till vissa böcker, utan barnbiblioteket *Rum för barn* anpassar sig till alla barn. Däremot använder sig vissa skolbibliotek av tematiskt upplägg. De använder sig av vissa sagofigurer som är populära och därmed begränsar de sig. Dock är skolbiblioteken i regel mindre och har mindre resurser än *Rum för barn*, så det kan vara svårt att skapa en bra allmän skyltning. Därmed kan tematiska upplägg vara en bra lösning, för att väcka barnens intresse. Men det är viktigt att variera tema, eftersom det förlorar lite av syftet annars.

Skyлтningen kan ge ett intryck av en mer kreativ miljö och den kan stimulera barnens nyfikenhet. Arbetsmiljölagen säger att det är allas skyldighet att se till att arbetsmiljön blir så bra som möjligt. Ett skolbibliotek ska inte vara en plats där barnen ska vara för styrda. Endast en av

respondenterna talade om marknadsföringen när jag intervjuade henne. Något jag upptäckt i undersökningen är att skolbiblioteken inte syns på ett naturligt sätt i skolan samt att de inte integreras tillräckligt i skolans uppgifter. Jag har fått en bild av att det är upp till skolbiblioteks personal att marknadsföra skolbiblioteken om de ska synas och ge en seriös bild.

Det är viktigt att tänka på skolbibliotekens entréer. De observerade skolbiblioteken ser mycket olika ut. Några skolbibliotek i undersökningen syns på håll och ser inbjudande ut. (Se bilaga 3 bild 1, 11,13,19 och 21) medan samtliga inte syns tydligt och de ser anonyma ut. (Se bilaga 3 bild 9,15 och 17). De bostadsområden som har mycket invånare med olika etnisk bakgrund har skolbibliotek och folkbibliotek som det satsas mycket på. Kommunen ser här ett ökat behov av skolbibliotek. I de områden i undersökningen som har mycket svenskfödda invånare verkar det inte satsas lika mycket på områdesbibliotek eller skolbibliotek. Det kan bero på att de områden med en hög andel invånare med invandrarbakgrund har ett behov av att stimulera sitt språk på olika sätt. Invånarna i områdena med hög andel svenskfödda invånare kanske har ett bredare litterärt utbud hemma. Jag anser att det är viktigt att satsa lika mycket på alla områden oavsett etnisk eller social fördelning.

Skantze diskuterar i boken *Lärande och fysisk miljö* (2005) av Björklid problemet med den fysiska miljön. Hon menar att miljön är mer anpassad till vuxna och att barn får anpassa sig till den vuxnes värld, med exempelvis datorhörnor, fikarum och arbetsbord i skolbiblioteken. Istället bör mer utrymme ges barnens kreativitet. *Rum för barn* har inte datorer för barn utan endast till personalen. De har en ateljé och Matteverkstad, det vill säga kreativa utrymmen för olika aktiviteter. Barnen kan uttrycka sig lättare på olika sätt. Jag tycker det är bra att man arbetar på det sättet och att man fokuserar på det barnen behöver och inte på vad de vuxna behöver. Det ger en positiv signal till eleverna och gör det enklare för eleven. *Rum för barn* arbetar efter barnets behov och lokalen är ljus på grund av deras panoramafönster. Ljuset är också mycket viktigt eftersom den styr vad och hur vi ser och upplever omgivningen. *Skolbibliotek i fortsatt medvind* (2002) skriver om hur viktig punktbelysningen är. Punktbelysningen används på ett bra sätt i *Rum för barn* för att lysa upp bilder eller inne i en vrå, tittskåpen och böcker.

De flesta av respondenterna menar också att det är viktigt att skapa rymd i lokalen. Rymden i

lokalen gör att barnen kan aktivera sig på olika sätt samtidigt. Björklid (2005) skriver om hur viktig lokalen är redan när arkitekterna arbetar med ritningarna. Lokalen ska anpassas till alla barn och det innebär att inlärningsstilen är individuell. Vissa barn behöver större utrymme för att lära sig praktiskt. Detta kan de göra på biblioteket genom att vara aktiva i dialoger och sätta sig in i bibliotekariernas yrke. På *Rum för barn* finns en plats där barnen kan leka bibliotek och prova på bibliotekariens roll i leken. Platsen heter *Bibliotek*. Man tar också hänsyn till att andra lär sig genom att krypa tillbaka i en vrå och få vara för sig själv.

Skillnaden mellan *Rum för barn* och Skolbiblioteken är att *Rum för barn* har helt andra förutsättningar lokalmässigt än vad skolbiblioteken har. Skolbibliotekens personal har inte alltid fått välja lokal men oavsett hur lokalen är uppbyggd kan man ändå göra den fysiska miljön bra genom fantasi, kreativitet och vilja, det som forskarna kom fram till i teoridelen. Under observationerna upptäckte jag att det fanns några av respondenterna som var mycket engagerade och försökte utnyttja det som fanns. I dessa skolbibliotek var detta påtagligt när man steg in i lokalen, det kändes i atmosfären.

Saker man skulle kunna satsa på fast man har en lokal som är begränsad är val av möbler och vilket material dessa är gjorda av. Möblerna tycker jag ska vara gjorda i trä och behålla sin naturliga träfärg. Detta ger en mjuk och varm känsla. Tyger är också något man kan satsa på. Tyger i olika färger är bra särskilt med varma färger som röd, grön och gul. Det är lätt att byta gardiner eller andra tyger. Det är bra om väggarna är i lugna färger, och man kan t.ex. måla en fondvägg. En sådan vägg skiljer sig åt från de andra väggarna genom att ha en annan kulör. Det förhöjer lokalen och gör den mer personlig. Det använde sig ett av skolbiblioteken sig av och det gjorde lokalen spännande.

Det är viktigt att hitta något som utmärker just den lokal som skolbiblioteket är genom att hitta något annorlunda som förhöjer karaktären. Det skriver *Skolbibliotek i fortsatt medvind – Fler idéer och modeller* (2002) om. Det kan vara en vrå, vinklar eller hur ljuset faller. En av respondenterna berättade att Danmark har kommit längre i vad gäller miljön i sina skolbibliotek. Danskarna tar in olika medier på ett mer praktiskt vis och lekfullheten finns i större utsträckning. Jag är mer kritisk till att ta in datorer i skolbibliotek för barn i 6-7 årsåldern. Jag anser att Skantze

har rätt i att barn inte har lika stort behov av datorer som vuxna. Jag tycker även att det är viktigt att skolbiblioteket ser välkomnande och inspirerande ut utifrån, man kan använda sig av stora kuddar, soffor, och punktbelysning. Det ger ett mysigare intryck för barnen och de känner sig mer som hemma. Den fysiska miljön har en stor betydelse för barns lärande. Björklid (2005) skriver mycket om hur viktig den fysiska miljön är för vårt välbefinnande. Det är många av respondenterna som tycker att dessa punkter är viktiga för den fysiska läsmiljön i skolbibliotek, men det finns inte något av det i praktiken.

Genom mina undersökningar har jag uppfattat att det ser väldigt olika ut på olika skolbibliotek. De som arbetar med skolbiblioteken är medvetna om sin arbetsmiljö men kan inte alltid göra något åt det. De ansvariga för skolbiblioteken har en stor uppgift i att marknadsföra skolbiblioteket eftersom dessa inte har en självklar plats i skolan. Nästan alla respondenter har nämnt något av de områden som tas upp av de olika teoretikerna och som ingår och är viktigt för den fysiska miljön. Respondenterna har haft svårt att se vad en liten förändring kan göra för den fysiska miljön och helhetsintrycket i en lokal.

De ansvariga personerna för skolbiblioteken har mycket starkt varierande utbildningsbakgrund. Någon har en bibliotekarieutbildning, medan andra inte ens har pedagogisk bakgrund. Ögland (2002) menar att man använder de olika skolbiblioteken till olika syften och därmed bör använda för syftet lämpade personer. Syftet med skolbiblioteken borde dock vara det samma för alla i undersökningen, eftersom alla riktar sig till förskole- och skolbarn i de lägre åldrarna. Därför kan det tyckas lite konstigt att personerna som är ansvariga för skolbiblioteken i undersökningen har så olika bakgrund.

I undersökningen kan jag se samband mellan respektive respondent och deras skolbiblioteks miljö. Två skolbibliotek är mer kreativa och mer anpassade till barnen än de andra och på de här två skolbiblioteken arbetar två mycket kreativa personer. Dessa två personer ser möjligheter och ser också till att det blir någon förändring. De inser att små förändringar kan förbättra den fysiska miljön för barnen.

Syftet med arbetet var att undersöka hur läsmiljön ser ut i skolbiblioteken samt hur den upplevs av skolbibliotekarien. Det tycker jag att jag lyckats uppnå genom mina undersökningar och intervjuer. *Rum för barn* har varit ett bra, intressant och relevant bibliotek att undersöka på grund av att de arbetar väldigt medvetet med att skapa en inspirerande miljö. Miljön på skolbiblioteken kan förbättras avsevärt genom att anpassa miljön i lokalerna till barnen samt bibliotekets syfte.

6. Avslutning

Skolbiblioteken är till för både alla inom skolan och för allmänheten. Skolbiblioteken är en miljö där lek, fantasi och lärande integreras.

Under min undersökning har jag upptäckt nya områden. En av respondenterna nämnde att det finns en viss skillnad mellan Danmarks och Sveriges fysiska skolbiblioteksmiljö.

En jämförelse mellan länderna hade varit en fortsatt och intressant undersökning i framtiden. Hur långt har Sverige och Danmark kommit i forskningen på den fysiska miljön i skolbibliotek?

Forskaren Inge Mette Kirkeby bedriver forskning om skolans rum, form och funktion vid Statens Byggeforskningsinstitutet i Danmark.

7. Sammanfattning

Syftet med detta arbete är att studera den fysiska läsmiljön på skolbiblioteken. Detta uppnås genom en undersökning som består av två delar; observationen av skolbibliotek och intervjuer med personer som är ansvariga för respektive bibliotek. Arbetet innehåller också en litteraturgenomgång. Sju skolbibliotek i en medelstor kommun samt biblioteket *Rum för barn* på Kulturhuset i Stockholm ingår i undersökningen. *Rum för barn* arbetar mycket medvetet bland annat genom färgval, belysning och möblemang med att skapa en god och inspirerande läsmiljö anpassad för barnen. Här finns även många små specialdesignade utrymmen, som bidrar till att skapa en miljö som stimulerar barnens fantasi. Skolbiblioteken i undersökningen har inte lyckats lika väl med sin läsmiljö, även om vissa ser bättre ut än andra.

8. Källförteckning

8.1. Tryckta källor

Aquilonius, E. & Jonsson, D. (2006) *Framtidsberedskap – En utredning om skol- och områdesbibliotek i Helsingborgs Stad* Helsingborgs Stad

Björklid, Pia (2005) *Lärande och fysisk miljö* Kalmar: Lenanders grafiska AB ISBN 01-85128-68-6

Björklid, P. & Fischbein, S. (1996) *Det pedagogiska samspelet* Lund: Studentlitteratur ISBN 91-44-35521-1

Kindenberg, Ulla (2005) *Skolans arbetsmiljöhandbok: för alla i skolan* Stockholm: Liber ISBN 91-47-70005 - X

Lpfö 94 (1994) *Läroplanen för förskolan* Stockholm: Utbildningsdepartementet

Lpo 94 (1994) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna* Stockholm: Utbildningsdepartementet

Lundgren, Lena (1996) *Bibliotekskunskap* Stockholm: Liber Utbildning ISBN 91-634-1609-3

Skolbibliotek i fortsatt medvind – Fler idéer och modeller (2002) Lund: Bibliotekstjänst ISBN 91-7018-486-0

Wallin, Erik (2000) *Skola 2000. nu !* Halmstad: Bulls Tryckeriaktiebolag ISBN 91-88530-94-9

Ögland, Malin (2002) *Skolans bibliotek: om att utveckla samarbetet mellan skolbibliotek och*

arbetslag Stockholm: Statens kulturråd ISBN 91-85603-70-8

8.2. Otryckta källor

Arbetsmiljöverket (2005) *Arbetsmiljölagen* <http://www.av.se/webbshop/pdfroot/H008.pdf>
publicerat 2005-07-01 hämtat 2006-12-06

Skolverket (2000) *Kursplaner och betygskriterier – Svenska*
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0607&infotyp=23&skolform=11&id=3890&extraId=2087> publicerat 2000-07 hämtat 2006-11-28

Svenska Wikipedia (2006) *Valfrid Palmgren Munch-Petersen*
http://sv.wikipedia.org/wiki/Valfrid_Palmgren_Munch-Petersen publicerat 2006-03-29 hämtat
2006-12-08

9. Bilagor

9.1. Bilaga 1 Intervjuer och observationer på de olika skolorna

Skolbibliotek A

Skolbibliotek, besök 2006-11-07, klockan 11:08 – 11:41

Observation A

Var är skolbiblioteket placerat i skolbyggnaden ?

Magnusstenbockskolans skolbibliotek är ett litet bibliotek för förskolan och åk 1,2 och 3. Skolbiblioteket består av två bord bredvid varandra placerade mitt i rummet med sex stycken stolar till. Det finns tre stora fönster som är tomma. Väggarna är tomma och målade med en grå färg. Dörren in till skolbiblioteket är målad i blå färg. Fyra datorer står i rad framför ett av fönstren. Skolbiblioteket är även mediatek. Det är rent med rena ytor. Kontext: skolbiblioteket ligger på andra våningen, en våning ovan klasserna det är till för mitt i en lång korridor. Lokalen syns inte om man stänger dörren. Det finns inga fönster ut mot korridoren. Möblerna är gjorda av trä och är träfärgade. Utanför ytterfönstren finns stora träd. Skolbiblioteket ligger väldigt gömt och är inte lätt tillgänglig.

Intervju A

Intervju med lärare ansvarig för skolbibliotek A. Den ansvariga läraren har förutom skolbiblioteket även en tjänst i en klass. Hon har en skolbibliotekariekurs i grunden.

Hur fungerar skolbiblioteket?

Svar: Biblioteket ser oftast ut som nu men planerar att starta upp ett läsprojekt vilket skall vara vecka. Skolan ska samarbeta med stadsbiblioteket och låna gemensamma böcker till eleverna för att de ska få en gemensam uppgift och någon gemensam upplevelse att utgå från. En dag under den läsveckan ska eleverna läsa skönlitteratur hela dagen.

Under de vanliga veckorna går förskollärarna upp till andra våningen för att hämta böcker till barnen, sedan står det en korg i klassrummet med böcker barnen kan läsa.

De använder inte skolbiblioteket till något annat än när de lånar böcker eller letar information på datorn, det ska vara i seriösa sammanhang.

Hur viktig är den fysiska läsmiljön i skolbiblioteken ?

Svar: Den är viktig!

Hur åstadkommer man en bra fysisk miljö för lärandet?

Svar: Med hjälp av en lokal som har utrymme och lugna färger och ljus. Det ska vara lugn och harmoni i lokalen med böcker som står prydligt.

Vilka besöker skolbiblioteket?

Svar: alla barn och lärare

Hur ser din ideala fysiska läsmiljö ut i skolbibliotek?

Svar: Större yta, arbetar med läsgrupper. En soffa ska finnas där barnen kan sitta och läsa. Skapa lugna vrår med hjälp av bokhyllor. Där barnen kan läsa för sig själva och bo in sig. Matta så att barnen kan ligga och läsa. Använda sig av lugna färger i lokalen.

Skolbibliotek B

Skolbibliotek, besök 2006-11-07, klockan 14:50 – 16:30.

Observation B

Var är skolbiblioteket placerat i skolbyggnaden ?

Skolbiblioteket ligger centralt mitt i skolbyggnaden, vid stora entrén. Lokalen är liten men lokalen syns tydligt för väggarna är gjorda av glas. I skolbiblioteket finns hörnor där eleverna kan sitta i en fåtölj och läsa. Det finns två datorer, ett stort bord med många stolar runt. Där finns många mobiler med olika slags sagofigurer på t ex. Madicken, Pippi Långstrump och Lilla syster kanin. Det finns mycket böcker, ett stort utbud, längs väggar och tak. Lokalen räcker inte till så det står lådor med böcker i lite överallt. Lokalen är ren och fräsch. Lamporna är lysrör och spotlights. Arbeten som eleverna gjort finns upphängda i lokalen. I taket hänger bilder på

författare som varit och besökt skolan. Det finns många ställen att sitta vid. Vid ingången sitter bibliotekarien. Möblerna är träfärgade, golvet är mörkt.

Intervju B

Intervju med bibliotekarie på skolan.

Hur fungerar skolbiblioteket?

Svar: Bibliotekarien är mycket noga med att det inte ska bli en fritidsgård. Det finns tydliga regler om hur man använder sitt språk och om hur man uppför sig. Sköter man sig åker man ut. Skolbiblioteket är till för alla som vill vara där och läsa och skriva. Det enda krav som finns på eleverna är att de ska träna på språket på något vis genom att skriva och läsa. De ska också uppföra sig. Det finns elever som tillbringar hela dagar i skolbiblioteket, och det finns de som söker social kontakt med bibliotekarien. Det är en verksamhet som integreras naturligt in i skolans verksamhet. Ibland kommer det in elever som vill att bibliotekarien ska läsa för dem. Området är mycket invandrartätt.

Hur viktig är den fysiska läsmiljön i skolbiblioteken ?

Svar: Jätteviktig ! Det är viktigt att kunna få krypa upp i ett hörn för sig själv och sjunka in i en bok.

Hur åstadkommer man en bra fysisk miljö för lärande?

Svar: Genom yta och inventeringar. Materialet ska bjuda in barnen och inspirera dem till att vilja sitta i miljön och det ska vara slitstarkt. Man ska bli glad av miljön.

Vilka besöker skolbiblioteket?

Svar: Alla använder skolbiblioteket och verksamheten är populär.

Hur ser din ideala fysiska läsmiljö ut i skolbibliotek?

Svar: Hon kunde inte svara på det direkt. Det var en för stor fråga. Hon behövde karta, ritningar.

Skolbibliotek C

Skolbibliotek, besök 2006-11-09, klockan 15:13 – 15:47.

Observation C

Var är skolbiblioteket placerat i skolbyggnaden ?

En stor ljus lokal som är väldigt öppen. I mitten av rummet stod det ett stort ovalt bord. Alla bokhyllor stod på hjul för att lätt kunna förflyttas. Lokalen hade stora höga fönster över hela långväggen. Det fanns Whiteboard på kort väggen. Bokhyllorna var träfärgade. Det fanns en bänk med ett litet bord mellan två bokhyllor. Gardinerna i alla fönster var vita i bakgrunden med klara detaljer på. I taket fanns lysrör. Det fanns ingen soffa eller fåtölj. De hade tre datorer i ett hörn nära receptionen. Lokalen ligger centralt till för klassrummen. Entrén är lätt att se eftersom entrén är gjord av glas. Lokalen hade lite sagofigurer uppsatta.

Intervju C

Intervju med skolbibliotekarien på skolan.

Hur fungerar skolbiblioteket?

Svar: Skolbiblioteket används till t ex. musik, fritidsverksamhet, möten, vallokal, disco, julavslutningar och lucia.

Bibliotekarien har utvecklat skolbiblioteket enormt för allmänheten. På eftermiddagar och kvällar är det till för allmänheten också. Skolan har satsat mycket på skolbiblioteket för de ser ett behov hos invånarna, området är invandrartätt.

Vilka besöker biblioteket?

Svar: Tonåringarna är den största gruppen som besöker skolbiblioteket.

Hur viktig är den fysiska läsmiljön i skolbiblioteket ?

Denna fråga fick jag inget svar på.

Hur åstadkommer man en bra fysisk miljö för lärandet?

Denna fråga fick jag inget svar på.

Hur ser din ideala fysiska läsmiljö ut i skolbibliotek?

Denna fråga fick jag inget svar på.

Skolbibliotek D

Skolbibliotek, besök 2006-11-09, klockan 16:00 – 16:32.

Observation D

Var är skolbiblioteket placerat i skolbyggnaden ?

Skolbiblioteket är integrerat med folkbiblioteket. Skolbiblioteket ligger inte centralt för eleverna. Lokalen ligger utanför skolans entré och är inte integrerad med skolans byggnader. Lokalen är stor men barnavdelningen är mycket liten, ett hörn av lokalen. Stolar och bord är anpassade till barnen och de har lådor på golvet med böcker i. Det finns lite sagofigurer målade på ett fönster och upphängda i taket. I hörnet står en dator. Fönstren är ganska små men har ljusa gardiner. På böckernas förvaringslådor sitter det bokstäver som är stora, tydliga och i olika färger. De syns tydligt. Möblerna är träfärgade.

Intervju D

Hur fungerar skolbiblioteket?

Svar: Eftersom det är ett integrerat skol- och folkbibliotek är det inte lätt att skapa förutsättningar för barnen. Barnen går oftast direkt in i klassrummet och läser. De mindre barnen från förskolan till åk tre kommer på besök i skolbiblioteket när det är stängt för allmänheten. Då läser de böcker, har boksamtal och fångar upp teman som skolan arbetar med inne på skolan. Vi inspirerar barnen till temat i skolan så barnen kan bygga vidare på temat och inspirationen inne på skolan.

Hur viktig är den fysiska läsmiljön i skolbiblioteken ?

Svar: Viktig

Hur åstadkommer man en bra fysisk miljö för lärandet?

Svar: Det är inte lätt att skapa förutsättningar men man kan skapa det genom små vrår så att barnen känner sig hemma.

Vilka besöker skolbiblioteket?

Svar: alla

Hur ser din ideala fysiska läsmiljö ut i skolbibliotek?

Svar: Skapa yta så att man kan skylta med böckerna på ett mer spännande och roligare sätt. Avskildheten och lekfullheten är viktig att skapa i miljön. Jag blev inspirerad av Danmarks arbetssätt för skolbiblioteken när vi var där på studiebesök. Danmarks har kommit längre i utvecklingen än vad vi i Sverige har gjort. I Åhus och Fredrikshamn hade de fått in lekfullheten bättre än vi.

Skolbibliotek E

Skolbibliotek, besök 2006-11-10, klockan 09:55 – 10:50.

Observation E**Var är skolbiblioteket placerat i skolbyggnaden ?**

Lokalen är liten och mycket trång. Det finns tre små rum i lokalen, två av dessa har fönster. Framför fönstret står en soffa i ena rummet. Böckerna står i bokhyllor som är placerade mitt i rummet och längs väggarna. I ett annat rum finns ett bord med tre stolar och bokhyllor längs väggarna. I ett annat rum, faktarummet finns tre bokhyllor med faktaböcker och i ett hörn står en dator till eleverna och en dator som de lånar böcker med. Väggarna är tomma på de flesta ställen. Lamporna i taket är lysrör. Lokalen ligger centralt i byggnaden och till lärarrum, personalrum och matsalens kök, men inte centralt till klassrummen. Skolbiblioteket syns inte tydligt utifrån. Lokalen är ren och fräsch. Möblerna är vita och träfärgade.

Intervju E

Intervju med skolbibliotekarien, som är utbildad civilekonom. Hon har även en 10 poängs kurs i skolbibliotek. Skolbiblioteket är till för barn från förskolan till högstadiet. Lokalen har många väggar som gör att lokalen blir trång och liten.

Hur viktig är den fysiska läsmiljön i skolbiblioteket ?

Svar: Mycket viktig, den ska skapa lust och nyfikenhet hos barnen genom affischer och tavlor på väggarna .

Hur fungerar skolbiblioteket?

Svar: Personen som är ansvarig för skolbiblioteket, tar emot små grupper i taget. Barngrupperna får lära sig att söka böcker och information på rätt sätt, de får lära sig hur man ska bete sig i ett bibliotek. Eleverna sitter även och skriver uppgifter i lokalen.

Hur åstadkommer man en bra fysisk miljö för lärandet?

Svar: allt som krävs, som bra och fina möbler, bord. För att locka eleverna att vilja vara i skolbiblioteket. Det behövs pengar för att kunna skapa en bra miljö.

Vilka besöker skolbiblioteket?

Svar: Alla elever kommer dit.

Hur ser din ideala fysiska läsmiljö ut i skolbibliotek?

Svar: Genom att skapa lust hos barnen kan man sätta upp tavlor och affischer. Lokalen ska vara fin för att locka till sig barnen. Pengar behövs.

Skolbibliotek F

Skolbibliotek, besök 2006-11-14 Klockan 12:00-13:15.

Observation F

Var är skolbiblioteket placerat i skolbyggnaden ?

Lokalen ligger ansluten till klassrumskorridoren därför har den inte en entré. Lokalen är ljus och öppen mot korridoren med tre höga stora fönster. I taket fanns det vanliga taklampor, det hänger mobiler på Harry Potter och Katten Findus. Fem bokhyllor står ut från väggen. I lokalen finns det en fondvägg målad med en röd färg. Det är rent och fräscht i lokalen. Det fanns en monter där de ställer ut elevernas verk av olika slag. Mellan montrarna finns en vägghylla med aktuella böcker. Just nu står där böcker om Halloween. Inne i hörnet finns en grön soffa. Tillsammans med soffan står det två korgstolar och ett bord. Bakom soffan finns två datorer med stolar i en liten grupp. Materialet är mest av trä med vita väggar. Lokalen ligger centralt men är inte stor i förhållande till hela skolans byggnad. Lokalen är ren.

Intervju F

Intervju med skolbibliotekarie på skolan. Skolbiblioteket är till för alla från Förskolan till åk. nio. Tidigare låg skolbiblioteket på andra våningen men nu ligger det mer centralt för klasserna i förskolan och åk fyra. Den jag samtalade med är biträdande rektor men är ansvarig för skolbiblioteket. Hon har en kurs på 10 poäng i skolbibliotek.

Hur viktig är den fysiska läsmiljön i skolbiblioteket ?

Svar: Den är delvis viktig

Hur fungerar skolbiblioteket?

Svar: : Hon arbetar ofta med att vara ute i klasserna och samarbeta med lärare och elever.

Hur åstadkommer man en bra fysisk miljö för lärandet?

Svar: genom att lyssna på vad barnen har att säga, utgå från dem

Vilka besöker biblioteket?

Svar: Förskolan och ettorna använder inte skolbiblioteket ofta. Det är mest årskurs två, tre och fyra.

Hur ser din ideala fysiska läsmiljö ut i skolbibliotek?

Svar: Det ska finnas många rum i rummet och en god läsmiljö. Mediatek ska finnas, med datorer. God litteratur och riklig personal . Ett gott samarbete mellan personal och barn.

Skolbibliotek G

Besök på skolbibliotek, besök 2006-11-14, klockan 14:00-15:00

Observation G

Var är skolbiblioteket placerat i skolbyggnaden ?

Skolbibliotekets lokal har mycket fönster. Man ser skolbiblioteket tydligt från korridoren. Lokalen ligger centralt till matsal, personalrum, slöjd men inte till klassrummen. Inredningen är av trä. Det finns en hörnsoffa där elever kan sitta och läsa. Mellan rummet där hörnsoffan står och skolbiblioteket finns det en glasdörr. Det finns en dator längst bort i lokalen. Mitt i lokalen finns ett stort bord med stolar. Väggarna är tomma förutom en, och dessa är målade med vit färg. I fönstren står böcker uppradade så barn kan se böckerna utifrån. Lokalen är ganska ren.

Intervju G

Intervju med person ansvarig för skolbiblioteket på skolan.

Den ansvariga för lokalen anser att miljön är viktig. Hon förklarade att de ska göra en ombyggnad i lokalen. Lokalens ena vägg ska rivas och göra lokalen mer öppen. Hon ville få en bättre miljö genom att hänga upp bilder på väggarna och få bättre plats för barnen.

Barn i alla åldrar kommer dit.

Hur viktig är den fysiska läsmiljön i skolbiblioteket ?

Svar: Den är jätteviktig.

Hur åstadkommer man en bra fysisk miljö för lärandet?

Svar: en rätt sfär för läsningen och då ingår rymlig lokal, böcker och tavlor som är synliga. Det första intrycket är mycket viktigt. Det ska kännas bekvämt och att man vill vara i skolbiblioteket.

Hur fungerar skolbiblioteket?

Svar: Barnen kommer i små grupper och får lära sig vad man kan göra i ett skolbibliotek och hur man betar sig i lokalen. De kommer gärna in och sätter sig och kopplar av en stund.

Vilka besöker skolbiblioteket?

Svar: Alla barn kommer.

Hur ser din ideala fysiska läsmiljö ut i skolbibliotek?

Svar: Stor lokal, miljön ska vara bekväm och det ska finnas böcker som barnen önskat. Aktiviteter för barnen som tränar deras språk. Vara involverad i tema som resten av skolan är med på. Att kunna skapa rätt fysisk miljö till temat.

9.2. Bilaga 2, Kulturhusets bibliotek Rum för barn

Besök på Kulturhuset i Stockholm 2006–11-23, klockan 13:30 – 15:55.

Kulturhusets bibliotek *Rum för barn* är ett bibliotek som har en speciell fysisk miljö för barnen. *Rum för barn* är en positiv och kreativ miljö för lärandet och den jämförs med skolbiblioteken i den medelstora kommunen. *Rum för barn* fungerar som en slags inspiration till de sju skolbiblioteken.

Observation

Var är *Rum för barn* placerat på Kulturhuset ?

Biblioteket ligger i Kulturhusets byggnad, vid Sergelstorg i centrala Stockholm. Biblioteket ligger på fjärde våningen och har utsikt över stor del av centrala Stockholm. Tunnelbanecentralen ligger precis utanför Kulturhuset och denna är kopplad till alla förorter och stadsdelar i Stockholm.

Gula rummet

Rummet består av en blå soffa till höger när man kommer in i lokalen. Soffan tar upp hela långväggen. Väggarna är målade med en ljus gul färg. Mitt emot soffan till vänster om ingången står en bokhylla som är föräldrahyllan. Den är vit. Bredvid bokhyllan finns ett hål i väggen som inte är djupt, där kan barnen sätta sig och titta ut. Går man längre in i lokalen finns en annan vit bokhylla längs väggen i barnens höjd. Framför bokhyllan finns en stor klätterställning som är limegrön med prickar och är rund i taket. Barnen kan gå in i klätterställningen. I vänstra hörnan står en blå läsfåtölj. I högra hörnet längst in finns ett kök med diskho, diskbänk och spis i barnens höjd. Golvet är av laminat. Rummet är ljust och rent. I mitten av lokalen är det väldigt öppet och med rymd. Ljuset kommer från spotlights, lysrör och panoramafönster.

Bruna rummet

Bruna rummet är ett rum med möbler gjort av mörkt trä. Bokhyllorna står längs väggarna och har bilder högst upp som visar vad för slags böcker som står under varje bild. Bilderna har klara färger med tydliga motiv. Bilderna lyser upp. I bokhyllorna står det tittskåp som visar vad förlags

tema böckerna har. Böckerna står indelat i tema. Mitt i lokalen finns en plats där barnen kan gömma sig, titta ut i olika fönster, titta på montrar. Det finns trappor, kana att ta sig upp för. Böckerna finns lite överallt, längs golvet, högt upp inne i en vrå. Längs den ena kortväggen framför bokhyllan finns det en trappa som har trappsteg från två håll. Under trappan finns en myshörna klädd i rött. Framför trappan och myshörnan står två röda skinnfåtöljer. Golvet är mörk ekparkett. Det finns lysrör, punktbelysning bakom bilderna ovanför bokhyllorna för att visa bilderna tydligare. Det finns även mindre lampor som finns inne i läsvråarna. I lokalen är disken placerad vid panoramafönstren. Ljuset kommer mest från fönstren. Bakom disken finns en spiraltrappa som inte leder någonstans mer än till takets slut.

Vita rummet

Vita rummet är mycket ljust, det finns ett stort panoramafönster längs hela ena långväggen. Golven är gjorda av ekparkett. Bokhyllor, sittplatsen Brunnen och väggarna är vita. Dessa är böjda, de svänger. Det finns en rymd. Längs panoramafönstren finns två hängmattor, bredvid finns två vita skinnfåtöljer med ett träbord till. Bredvid detta finns en sittgrupp av trä och bredvid denna finns ett vitt spelbord med sällskapsspel på. Böckerna är uppdelade i tema och inte i bokstavsordning. Vid varje tema finns ett litet tittskåp med ett passande föremål. Ovanför varje bokhylla står en text på temat. Böckerna finns placerade längs väggarna och lite ute i lokalen, både nära tak och golv.

Intervju

Hur viktig är den fysiska läsmiljön i *Rum för barn*?

Svar: Den är mycket viktig, vi lägger mycket tid på att finna rätt miljö och material.

Hur åstadkommer man en bra fysisk miljö för lärandet?

Svar: Bibliotekets ledning är inspirerad av Montessoripedagogiken där barnen får ett lättillgängligt och självinstruerande material. Personen jag samtalade med vill få in en kreativ och barnanpassad fysisk miljö. Det är viktigt att rätt material finns för barnen i ett bibliotek, detta ska hjälpa barnet att stimulera fantasin och kunskapen.

Hur fungerar Rum för barn ?

Svar: Biblioteket är till för åldern 0-3 år, 4-7 år och 8-11 år. Personen jag samtalade med är barnbibliotekarie och utbildningen är på två år i Borås.

0-3 år

Den yngsta åldersgruppen finns i gula rummet där de kan lyssna på sagor, rim och ramsor. Barnen och bebisarna stimulerar språket med hjälp av passande leksaker. Rummet är ett rum för lek miljö.

4-7 år

Mellersta åldersgruppen finns i bruna rummet där barnen kan lära och läsa om universum, kroppen, fakta om tåg, tigrar och träd. Rummet har en värld av lek och kojor. Det finns även mycket bilderböcker också. Bilder står i centrum och används som information för att ledsaga barnen. I bruna rummet finns ett skåp med pussel i för 0-10 år. Denna avdelning har böckerna tematiskt uppdelat.

8-11 år

Den äldsta barngruppen finns i vita rummet där de har tillgång till böcker, tidskrifter, serier, kartor och uppslagsverk. Här kan man sitta och läsa tillsammans i grupp. Brunnen i mitten av det vita rummet har tillkommit efter barnens önskan. De önskade att de kunde sitta i grupp men ändå avskilt från resten av rummet. I vita rummet finns ett spelbord med olika sorters sällskapsspel. Personen jag samtalade med berättade att de endast ville ha sällskapsspel och att det bara finns datorer till personalen.

Bibliotekets rum för barn samarbetar med bildverkstaden och just nu matteverkstaden. Denna finns bara tillfälligt sedan kommer andra teman. Biblioteket har sagostunder för barnen och då läses böcker där det är lätt att få in matematiken. Det kan t ex. vara Tre Bockarna Bruse. Bildverkstaden låter barnen få måla och skapa romerska siffror t ex. Det blir ämnesövergripande eller tematiskt arbetssätt. Barnen kommer inte självmant hit utan det är de vuxna som ledsagar barnen till biblioteket. Oftast kommer det två till tre vuxna per bebis. Biblioteket är en kravlös plats och gratis för alla besökare. Det är Stockholms stad som står för kostnaderna. Sexårs grupper, förskolan och lägre grundskolan kommer oftast på studiebesök på förmiddagarna. Fritids kommer på besök på eftermiddagarna. Det är väldigt populärt och biblioteket ligger centralt i Stockholms stad. Trappan som finns vid disken är till för barnen för att de ska träna på höjden,

kunna upptäcka nya saker i ett annat perspektiv. Panoramafönstren är en spännande plats för barnen, de kan stå länge och titta på utsikten över Sergelstorg. De tittar på bilarna, polisbilarna brandkåren och människorna som går på gatorna. De lär sig hur miljön se ut och pratar med någon vuxen om vad polisbilen gör och hur den ser ut. De blir nyfikna och lånar böcker om polisbilen eller om andra saker de ser genom fönstret.

Vilka besöker biblioteket?

Svar: De flesta besökare är pappor som kommer med sina barn. Papporna kan sitta och läsa med sina barn och även låta barnen få upptäcka böckerna på egen hand ostört. Bebisar är den största gruppen som besöker biblioteket. Biblioteket har 2000 besökare om dagen.

Hur ser din ideala fysiska läsmiljö ut på Kulturhuset ?

Svar: Många sitt och liggplatser. Många bord och stolar. En och en, två och två, för mindre grupper och större. Möjlighet att sitta ifred och ostört, vilket passar en del. För andra har detta ingen betydelse utan man kanske hellre vill sitta synlig och vara mer kontaktbar. Möjlighet att krypa ihop i en koja, ensam, tillsammans med en kompis eller en vuxen. Möjlighet att kunna sträcka ut sig i en soffa, säng, en matta på golvet eller i en hängmatta. Gärna olika nivåer, högt och lågt, från golv till tak. Möjlighet att samlas i en större grupp i grupprum/sagorum el dyl. Bra allmän belysning, individuell belysning, genomtänkt ljussättning. Växter. Möjlighet att kunna spela musik. Mycket textilier. Det ska vara vackert och dämpande. Bra luft, både när det gäller temperatur och syresättning. Miljön ska vara inbjudande, inspirera till läsning genom aktiv skyltning. Detta på oväntade ställen, i oväntade former. Många synliga lästips. Även mer osynliga boktips, gömda böcker, hemliga böcker, överraskningsböcker. Travar, högar, på längden och tvären. ”Rea-korgar”, ”10 –i topp-hyllor”. Boktips från barn till barn. ”Sätt din älsklingsbok här”. ”Skriv ett boktips här”. ”Rita ett boktips här”. ”Spela in ett boktips här”. Man ska lockas att ta en bok. En bok kan locka många sinnen. Det ska märkas! Syn, hörsel, känsel, doft? smak? Man ska snudda vid böcker, (men inte snubbla!) kunna ta och känna. Det ska finnas böcker som nästan ”ramlar över en”. När man hittat en bok man vill titta i så ska det vara lätt och nära att hitta någonstans att bläddra vidare i boken. Att slå sig till ro för sig själv eller bläddra tillsammans. Att ta en bok ska vara det naturligaste i världen. Det ska vara glasklart vad man gör i miljön. Det ska finnas god möjlighet för personal att ha samtal med barnen, möjlighet att kunna

föra en dialog och diskutera läsoplevelser, enskilt och i grupp. Man ska kunna lyssna på någon som läser högt, en person eller teknisk uppläsning (CD, kassett, el dyl), eller läsa högt själv. Det ska finnas möjlighet att kunna läsa utomhus.

9.3. Bilaga 3, Bilder från observationerna

Bild 1, Entré *Rum för barn*

Bild 2, Tittskåp på *Rum för barn*

Bild 3, Tematisk skyltning med hjälp av bilder på *Rum för barn*

Bild 4, Bibliolek på *Rum för barn*

Bild 5, Inredning på *Rum för barn*

Bild 6, Kreativ skyltning på *Rum för barn*

Bild 7, Inredning på *Rum för barn*

Bild 8, Myshörna på *Rum för barn*

Bild 9, Entré Skolbibliotek A

Bild 10, Inredning skolbibliotek A

Bild 11, Entré Skolbibliotek B

Bild 12, Inredning Skolbibliotek B

Bild 13, Entré Skolbibliotek C

Bild 14, Inredning Skolbibliotek C

Bild 15, Entré Skolbibliotek D

Bild 16, Inredning Skolbibliotek D

Bild 17, Entré Skolbibliotek E

Bild 18, Inredning Skolbibliotek E

Bild 19, Skolbibliotek F

Bild 20, Inredning Skolbibliotek F

Bild 21, Entré Skolbibliotek G

Bild 22, Inredning Skolbibliotek G

9.4. Bilaga 4, Tips på mer litteratur

Almerud, P. (1997) *Skolbibliotek som arbetssätt* Svenska kommunförbundet

Aquilonius, E. Jonsson, D. (2006) *Framtidsberedskap: En utredning om skol- och områdesbibliotek i Helsingborgs stad*. Helsingborgs stad.

Bonnier, C. (2004) *Livsviktigt – Prisbelönda skolbibliotekarier & Skolbibliotek i centrum*

Calkins MC.C. L. (2001). *Skrivundervisning* Utbildningsstaden AB Mölnlycke

Ekström, A. (2001). *God skolbiblioteksmiljö: Några funderingar kring rummets betydelse*. Barn & Kultur nr 6

Jadelius, L. (1990) *Arkitektur som källa till förståelse av folkbibliotekens historia och möjligheter*. Ingår i Enmark , R (red) *Biblioteksstudier, Folkbibliotek i flervetenskaplig belysning*. Göteborg: Centrum för biblioteksforskning.

Kungliga biblioteket. *Byggnaden och samlingarna* (1998). Stockholm

Linberg, L. (2002). *Skolbibliotekets pedagogiska roll: En kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket

Språknämnden. (2005) *Svenska skrivregler*. Solna : Almqvist & Wiksell. (150 s). ISBN 91-21-11280-0